

ASPECTE PRIVIND FUNCȚIILE BĂNCILOR CENTRALE (II)

LECT.UNIV.DRD. DANIEL BĂDULESCU
Universitatea din Oradea, Str. Armatei Române, nr. 5
E-mail: badulescu@rdslink.ro

Central banks accomplish five general functions, such as: monetary emission, change, bank of state and public administration, bank of banks, the prudential function, and, occasionally, an economic specific function. All these functions are analysed in the context of economic role and new tendencies about these functions.

4.1. *Mijloacele de finanțare ale băncii centrale*

Banca centrală poate proceda, în majoritatea țărilor, la refinanțarea prin rescont. Ea poate acorda avansuri garantate cu titluri sau poate chiar cumpăra aceste titluri în cadrul pieței de refinanțare prin titluri, sau open market, tradițional utilizată în țările anglo-saxone¹.

Metoda tradițională de finanțare directă este rescontul, în cadrul căreia banca centrală rescontează efectiv, recumpărându-le, efecte eligibile, care îi sunt prezentate fie direct de către bănci fie de intermediari (casele de rescont). Acest mod de finanțare a fost întotdeauna excepțional în țările anglo-saxone și mult mai frecvent în țările latine. Se fixează un „plafon de rescont” dincolo de care refinanțarea băncii centrale devine mai scumpă. Rata scontului băncii centrale joacă un rol director, fiind pivotul ansamblului sistemului². Banca centrală poate proceda la avansuri garantate cu titluri pe care le ia în „păstrare” sau le cumpără. Sub forma cumpărării, aceasta este o modalitate de refinanțare tradițional utilizată în Germania, atunci când se atinge plafonul de rescont al băncii; aceste avansuri se numesc credite lombard, taxa (rata) lombard fiind evident mai ridicată decât taxa de rescont. Fie că titlurile sunt cumpărate ferm sau doar aduse în garanție, aceste avansuri sunt de resortul pieței de refinanțare prin titluri, mai cunoscute ca „open market”. Dar „open market” nu este doar un instrument de refinanțare, ea devenind instrument esențial al politicii monetare³.

4.2. *Politica monetară*

Politica monetară este ansamblul mijloacelor utilizate de autoritățile monetare din fiecare țară pentru a atinge obiectivele monetare fixate. Două precizări sunt aici necesare. În primul rând, noțiunea de autoritate monetară acoperă persoanele fizice și/sau juridice care, în fiecare țară, iau decizii cu privire la ratele de intervenție ale băncii centrale, volumul de lichidități pe care trebuie să-l injecteze sau să-l aspire etc. În țările în care conducerea băncii centrale este independentă de guvern, banca centrală este singura autoritate monetară; în alte țări ea împarte acest rol cu Ministerul Finanțelor, Directorul sau Secretarul Trezoreriei⁴. În al doilea rând, care sunt „obiectivele monetare”?

Problema obiectivelor monetare pornește de la întrebarea: ce așteptăm de la politica monetară? Pentru unii, politica monetară este exclusiv un mod de reglare a prețurilor și, în special, de luptă împotriva inflației. În ipoteza – discutabilă, dar doctrinar dominantă în băncile centrale – că inflația are drept cauză un exces de lichiditate, este de competența politicii monetare, printr-un mijloc sau altul, de a evita derapajele inflaționiste, restrângând dacă este necesar lichiditățile bancare. Pentru alții, politica monetară trebuie să însoțească politica bugetară în reglarea creșterii. Dacă se face simțită nevoia, trebuie deschise supapele monetare în același timp cu cele bugetare, pentru a relansa

¹ Mayer, Th., Duesenberry, J., Aliber, R., *Banii, activitatea bancară și economia*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993

² Stoica, Maricica, “Management bancar”, Editura Economică, București, 1993

³ Basno, C., Dardac, N., “Operațiuni bancare”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996

⁴ Basno, C., Dardac, N., “Integrarea monetar-bancară europeană”, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 2001

activitatea economică. Susținătorii acestei teze aparțin curentului post-keynesist, în timp ce susținătorii primeia aparțin mai degrabă curentului liberal și monetarist⁵.

Considerăm că, în ultimii ani, keynesismul a fost, destul de repede, descalificat de gândirea economică dominantă, liberalii monetariști susținând că a aloca masei monetare un rol în menținerea creșterii și ocupării este și inutil și periculos. Aceasta corespunde limitării misiunii politicii monetare exclusiv la „apărarea monedei”, vis-a-vis de alte monede și de inflație, iar din punct de vedere instituțional acordării unei autonomii mai mari băncilor centrale. În ultimii ani, tendința este de revenire la obiective sub formă de rată, de la care se speră că vor permite atingerea simultană a obiectivelor în materie de curs de schimb și de expansiune a masei monetare. Fixarea de obiective „cantitative” în termeni de agregate corespunde mai degrabă viziunii keynesiste asupra politicii monetare, în timp ce a doua categorie corespunde viziunii liberale și monetariste actuale.

În ce privește instrumentele politicii monetare, unele dintre aceste instrumente au fost tratate deja, e vorba de cele care asigură refinanțarea băncilor: rescontul, avansuri și operațiuni ferme cu titluri ce țin de „open market”; la acestea se mai adaugă rezervele obligatorii și de plafonare directă a creditului. Toate aceste instrumente sunt duale, acționând atât asupra cantităților cât și asupra ratelor. Orice acțiune asupra cantităților determină prețurile în mod univoc sau multivoc, în funcție de forma relațiilor, și reciproc.

Primul instrument este rescontul, utilizat în trecut aproape în exclusivitate, mai ales în țările Europei continentale. În cadrul său, banca centrală poate căuta în primul rând să acționeze prin preț, „sperând” astfel să modifice cantitățile; ea va încerca deci să frâneze creația monetară prin frânarea cererii de credit, măbind taxa scontului, sau, în sens invers, stimulând cererea prin scăderea taxei scontului. Am spus că banca „speră” să modifice cantitatea, vrând să subliniem incertitudinea care guvernează „comportamentul” efectiv al fluxurilor monetare în urma modificării dobânzilor. Ele pot varia efectiv în sensul așteptat, adică reducându-se sau încetinindu-și creșterea dacă taxa crește, măbindu-se sau accelerându-se dacă taxa scade, dar cu întârzieri și cu elasticități variabile; se poate însă ca ele să nu reacționeze deloc sau să reacționeze în sens invers. Relațiile între prețuri și cantități – fluxuri monetare și taxe – nu sunt liniare și au probabil parametri variabili. Există și alte variabile care acționează asupra fluxurilor monetare: comportamentele financiare, inovațiile financiare, climatul politico-economic etc. Cu toate acestea corelațiile nu sunt, după părerea noastră, directe. Autoritățile monetare pot să reducă taxa pentru a stimula cererea de credit, dar dacă alți factori inhibă cererea, aceasta nu va crește. Rescontul poate fi utilizat și pentru manevrarea fluxurilor monetare și sperând să se acționeze astfel, în al doilea rând, asupra dobânzilor. În această a doua modalitate de utilizare, instrumentul este contingentarea sau plafonarea, fie global fie bancă cu bancă, a masei rescontului. Reducerea sa va induce băncilor același comportament față de clienții lor, crescând astfel ratele. Invers, lărgirea posibilităților de rescont va determina reducerea dobânzilor⁶.

Al doilea instrument este plafonarea directă a creditului, metodă de reglare monetară ce constă în fixarea, globală sau pentru fiecare bancă în parte, de limite pentru creșterea volumului creditului. Nemaigăsind posibilități de rescontare la banca centrală, băncile sunt nevoite să restrângă și ele creditul. Al treilea instrument de politică monetară îl reprezintă tehnica rezervelor obligatorii. Inițiată în SUA începând cu 1913, ea a fost ulterior adoptată de numeroase țări: Germania după război, Franța în 1967, Spania în 1979, Marea Britanie în 1961, dar acolo utilizată mai puțin. Această tehnică poate fi folosită în două modalități. Cea mai frecventă și mai veche este cea a rezervelor obligatorii asupra depozitelor: băncile sunt obligate să păstreze în depozit la banca centrală un anumit procent din depozitele lor. A doua, mai rară și specifică Franței, presupune o altă bază pentru aplicarea procentului rezervelor obligatorii. Efectul mecanismului de creștere a rezervelor este creșterea ratei dobânzii cerută de bănci clienților lor, urmată de reducerea sau încetinirea creșterii masei monetare. Bineînțeles, consecințele sunt inverse în cazul unei reduceri a cotei rezervelor obligatorii, dar fără ca simetria să fie perfectă nici în ce privește momentul apariției nici amploarea. În cazul României, în perioada actuală, nivelul excesiv al rezervelor minime obligatorii (între 18 și 22%) pe care l-a impus Banca Națională băncilor comerciale îl socotim, alături de mulți analiști și practicieni bancari, un factor ce frânează expansiunea creditului în economia reală, cu două efecte:

⁵ vezi, pe larg, în: Manolescu, Gh. (coord.), „Politici economice”, Editura Economică, București, 1997, pp. 181-186 și Dăianu, D., „Echilibrul economic și moneda”, Editura Humanitas, București, 1993

⁶ vezi Howells, P., Bain, K., „The Economics of Money and Finance”, Longman, Harlow, 1998

privează agenții economici de accesul la credite cu dobânzi mai mici, pe de altă parte, reduce profitabilitatea și disponibilitatea de implicare a băncilor comerciale

În fine, băncile centrale pot utiliza toate modalitățile de refinanțare proprii „open market” pentru a controla masa monetară. Acesta este mecanismul tradițional în țările anglo-saxone, dar foarte important și în alte țări, mecanism ce poate fi aplicat în două variante. În prima, banca cere (pentru a injecta lichidități pe piața monetară) sau oferă (pentru a aspira surplusul de lichidități) titluri la „prețuri” corespunzătoare unor rate ale dobânzii fixate în avans și cunoscute. În a doua variantă, Banca centrală își anunță pur și simplu intenția de a cumpăra anumite titluri. Prețul de cumpărare și cantitatea sunt determinate în consecință în funcție de răspunsul băncilor ofertante.

Această ultimă variantă, care tinde să se dezvolte, este utilizată tot mai frecvent atunci când piața valutară este stabilă. În caz de instabilitate a pieței, banca preferă să acționeze asupra ratei dobânzii la operațiunile over night. De fapt, există o gradare în utilizarea diferitelor instrumente. În situații normale, banca centrală utilizează adjudecarea titlurilor și scontul pentru a asigura refinanțarea; în caz de instabilitate, utilizează intervențiile cotidiene; în caz de tensiuni grave ale cursului valutar și/sau tensiuni inflaționiste, ea mărește taxa de scont și apoi cota rezervelor obligatorii⁷.

5. Funcția disciplinară și normele prudentiale

Funcția disciplinară presupune controlul exercitat asupra băncilor și instituțiilor de credit, vizând în esență asigurarea securității depozitelor și evitarea declanșării unui șir de falimente bancare⁸. Aspectele vizate sunt: existența însăși a băncilor, avizarea înființării sau transformării lor și a activității lor; concentrarea riscurilor; lichiditatea; solvabilitatea. Controlul privește următoarele etape ale existenței unei instituții: avizul pentru activitatea bancară; activitățile instituției; crearea de agenții; participațiile și apariția de noi acționari; fuziunile. Majoritatea țărilor controlează strict crearea sau modificarea instituțiilor de credit. Criteriile de decizie sunt: forma juridică și capitalul minim. Există, de asemenea, condiții referitoare la mijloacele materiale și resursele umane, la existența unui „plan de activitate”. Diversificarea riscurilor a fost considerată întotdeauna ca o regulă prudentială esențială. Un mare număr de eșecuri bancare au avut drept cauză o prea mare concentrare a riscurilor pe un singur client, un singur sector geografic, o singură țară sau o singură activitate prezentând un risc specific. Aceasta nu exclude desigur specializarea băncilor pe anumite canale comerciale. Deși puțin „glorioasă” și interesantă mai mult pentru neavizați prin dezvăluirea unor așazise „tunuri” (fraude), importanța acestei funcții se relevă mai ales prin disciplina și caracterul constrângător al respectării unor norme care, în timp, au dus la restrângerea falimentelor bancare și o însănătoșire, cel puțin relativă, a peisajului bancar. Cazul României pare concludent, o serie de analiști străini (din bănci străine, fonduri de investiții, organisme internaționale etc.) considerând că, cel puțin deocamdată, riscul producerii unor crize sau prăbușiri bancare este incomparabil mai mic decât înainte de 2000.

Modalitățile specifice de control variază de la o țară la alta în funcție de structura sistemului bancar, istorie, accidente înregistrate în trecut, tradiții administrative etc. Ultimii ani au înregistrat două tendințe: întărirea controlului și lărgirea câmpului său.

Lichiditatea unei instituții bancare este capacitatea sa de a face față datoriiilor la scadențele respective: efectuarea retragerilor, rambursarea la scadență a resurselor la termen, capacitate garantată în două moduri. Tradițional, era destul ca banca să dispună în permanență de suficiente active lichide pentru a face față cererilor, putând apela eventual la lichidități complementare de la Banca Centrală sau de pe piața monetară. Acestea depindeau de constrângerile politicii monetare și de creditul mai mare sau mai mic al băncii respective, dar obținerea lor era o chestiune de preț. În această situație tradițională, controlul lichidității se efectua în general pornind de la stocurile de active și pasive, impunându-se anumite ponderi ale stocurilor de active lichide în totalul activelor sau în anumite posturi din pasiv.

În ultimii ani însă, măsurarea lichidității s-a schimbat. Băncile sunt tot mai active și angajate pe piețele interbancare naționale și străine. Autoritățile monetare trebuie nu doar să supravegheze activele lichide totale, ci și să anticipeze dificultățile cu care s-ar putea confrunta fiecare bancă,

⁷ Howells, P., Bain, K., “The Economics of Money and Finance”, Longman, Harlow, 1998

⁸ Nițu, I., “Managementul riscului bancar”, Editura Expert, București, 2000

realizându-se un control scadență cu scadență și o măsurare a lichidității în termeni de flux de trezorerie, intrări și ieșiri.

Într-o instituție financiară, fondurile proprii sunt extrem de importante. Ele trebuie să acopere imobilizările corporale și necorporale dar și o parte, variabilă, a diverselor active financiare mai mult sau mai puțin riscante, astfel încât, în caz de realizare a riscului, banca să poată acoperi pierderea de capital prin aceste fonduri proprii. Nivelul fondurilor proprii și raportul lor față de angajamente constituie un indice semnificativ al prudenței.

În multe țări există un sistem de protecție a depunătorilor împotriva falimentelor bancare, obligatoriu sau facultativ și bazat pe cotizații sau solidaritate de la caz la caz. În Franța există un sistem obligatoriu de garantare, creat în 1980 și care cuprinde toate băncile, de asemenea în Marea Britanie (începând cu 1982), Japonia (1971), Belgia (1985), Olanda (1979). În alte țări sistemul este facultativ: Germania, Spania (dar obligatoriu pentru a avea drept la refinanțare pe lângă Banca Centrală), SUA (de asemenea obligatoriu pentru aderarea la FED)⁹.

6. Funcția „economică”

Toate funcțiile precedente ale băncilor centrale au, mai direct sau mai puțin direct, un aspect economic. Emiterea de numerar, supravegherea cursului valutar, intervențiile pe piața monetară pentru influențarea ratei dobânzii reprezintă funcții economice. În anumite țări și perioade, banca centrală a îndeplinit în mod explicit o funcție economică. Astfel, în Franța, reconstrucția de după război a fost în mare parte bazată pe montaje de credit pe termen mediu, cu refinanțarea băncii centrale. În Marea Britanie, în perioada interbelică, Banca Angliei a luat parte activ la reconstrucția și modernizarea industriei bumbacului, a oțelului și a construcțiilor navale¹⁰. În opinia noastră, nici argumente de ordinul urgenței sau conjuncturalului (crize, perioade de tranziție) nici cele de ordin istoric (cum sunt cele amintite mai sus și nu numai) nu trebuie să orienteze Executivul în angrenarea Băncii Centrale în activități economice de tot felul, de ajustare structurală etc. Băncile Centrale ar trebui să urmărească un obiectiv unic, acela de menținere a stabilității prețurilor. Indiferent că îndeplinește roluri economice explicite sau doar funcții direct monetare, banca centrală intră în mod necesar în raport cu puterea executivă, raport diferit de la o țară la alta.

Bibliografie:

1. Basno, C., Dardac, N., *Operațiuni bancare*, EDP, București, 1996
2. Basno, C., Dardac, N., *Integrarea monetar-bancară europeană*, EDP, București, 2001
3. Dăianu, D., *Echilibrul economic și moneda*, Editura Humanitas, București, 1993

⁹ Mayer, Th., Duesenberry, J., Aliber, R., op. cit., pp. 171-193

¹⁰ Gaftoniuc, Simona, “Practici bancare internaționale”, Editura Economică, București, 1995